

BEPILLANTÁS NYÍREGYHÁZA ISKOLATÖRTÉNETÉBE

A professzori iskola alapítása

„Az 1806-dik év augusztus 20-dika gymnasiumunk alapításának napja”- írta Martinyi József főgimnáziumi tanár abban a dolgozatában, amelyben a professzori iskola majd félévszázados történetét ismertette. Miután Nyíregyháza evangélikusai az 1753-as évet követően megvetették lábukat a nyíri homokon, mezővárosi kiváltságot szereztek, templomot építettek és a földesuraiktól való megváltkozáson munkálkodtak, 1806-ban elérkezettnek látták az időt, hogy középfokú iskolát létesítsenek. E célból alapították a professzori iskolának nevezett „középtanodát”, amely „alapját vethette meg a magasabb, a tudományos kiképzetésnek” és ahol a „serdültebb” ifjúságot „tisztá, józan, protestáns-szellemben” nevelik.

Az arra érdemes diákokat egy professzor tanította, aki az evangélikus teológiai akadémia vagy főiskola elvégzése mellett pedagógiai alapismeretekkel is rendelkezett. Az ő feladata volt, hogy egy-egy tanévben, a négy egymásra épülő évfolyamban 35–43 diákot osztatlan formában, egy tanteremben tanítson. Nagy óraszámban sajátították el a latint és cél volt még a magasabb általános műveltség megszerzése is. Ezek birtokában tolthettek be később vezető értelmiségi pályát a városban. A második év végén a kiemelkedően tehetséges tanulók felvételt nyertek a felvidéki evangélikus kollégiumokba is.

A professzori iskola épületének alapkövét 1807-ben tették le, amely az egyházközség tagjainak áldozatkészségéből, Sexty András mérnök tervei alapján épült fel. Az iskola egykori épülete látható azon az emléktáblán, amelyet 2003-ban lepleztek le a Luther-ház falán.

Egy 1849-ben megjelent osztrák rendelet, amelynek hatályát 1851-ben hazánk iskoláira is kiterjesztették, megszüntette azokat az elemi foknál magasabb iskolákat, amelyekben több évfolyam tanulóit összevontan, egyetlen osztályteremben, egyazon pedagógus tanítja. Így a professzori iskolában 1852-ben már nem indítottak első évfolyamot és 1854-ben a vezető professzor alkalmazását is megszüntették. Az algimnázium megnyitásáig, 1861-ig „fakultatív” keretek között azonban tovább folyt az oktatás.

<http://emlekjelek.hu/index.php/146-professzori-iskola>

A „modern nőnevelés” szolgálatában

Javában dúlt a nagy háború, amikor **1917. szeptember 15-én** városunkban kinyitotta kapuit az **Evangélikus Leánygimnázium**. Az iskolaalapítással az evangélikus egyház a reformáció 400. évfordulója előtt is tisztelgett.

Geduly Henrik püspök már 1916-ban lépéseket tett, hogy a vezetése alatt álló tiszai evangélikus egyházkerület területén egy leánygimnázium létesíttessék az oly sok, tanulmányait magánúton végző leány számára. Az új oktatási intézmény helyéül természetesen Nyíregyházát gondolta, amelyet a helyi lutheránus egyház és a kultuszminiszter is támogatót. Az első „fölvételi hirdetmény” 1917 májusában már meg is jelent a helyi napilapban: az alsó tagozat első osztályába és a felső tagozat ötödik osztályába lehetett jelentkezni. Később nagy meglepéssel közölték, hogy az iskolába nem csak a helyiek, hanem a vármegyéből, sőt távoli vármegyékből is érkeztek jelentkezések. Felmenő rendszerben az 1920–21. tanévben lett teljes a nyolcosztályos működés. Az iskola első igazgatójául **Popini Albertet** választották.

A két osztállyal induló iskola első tanévét a központi evangélikus elemi iskola tantermeiben kezdte meg. Később a város Széchenyi utcai épületeiben kaptak elhelyezést, mígnem az iskola új, Jósa András utcai épületét 1935. szeptember 9-én avatta fel Geduly Henrik püspök. Az iskola tervét teljesen ingyen készítette el Münnich Aladár fővárosi műépítész, evangélikus hittestvér. A tervei alapján Balczár és Ferencz építészek öt hónap alatt hozták tető alá a leánynevelés szolgálatába állított épületet. Geduly Henrik püspöki kinevezésének 25. évfordulója alkalmából, 1936-ban az igazgatótanács határozata alapján a gimnázium felvette az alapítója nevét, amelyet egészen az államosításig viselt. Ekkor egy rövid időre Petróczy Kata Szidónia nevére keresztelték át, majd 1949-ben összevonták az Angolkisasszonyok gimnáziumával és az egyesített intézmény az **Állami Zrínyi Ilona** nevet kapta. Mai épületét 1962-ben adták át.

<http://emlekjelek.hu/index.php/199-evangelikus-leanygimnazium>

A kereskedők áldozatkészségéből lett iskola

Az 1906-ban alapított Nyíregyházi Kereskedők és Gazdák Köre már 1910-ben zászlajára tűzte egy felső kereskedelmi iskola létesítését. Az új iskola egyrészt tehermentesítette volna a város egyetlen középiskoláját, másrészt pedig a kereskedelmi pályát megcélzó helyi fiataloknak sem kellett volna más városok (pl. Debrecen) iskoláit választaniuk. Már 1911-ben és 1912-ben is annyira bíztak az iskola létrejöttében, hogy a jelentkezést is meghirdették. Azonban ekkor még a kultuszminiszter a kereskedelemügyivel egyeztetve arra az álláspontra jutott, hogy Nyíregyháza „közvetlen szomszédságában már meglevő kereskedelmi iskolák is teljes mértékben kielégítik a közszükségletet”. Pedig az 1912-ben 328 tagot számláló kör kereskedő tagjai három évre tettek felajánlást, valamint a város is évi 6000 korona

hozzájárulást szavazott meg az iskola javára, hogy ne kelljen állami segílyt sem igénybe venni.

A kereskedők azonban Baruch Artúr vezetésével nem adták fel. A kezdeményezésük támogatására 1917-ben dr. Meskó László főispánt és Fényes László országgyűlési képviselőt is fölkérték, de melléjük állt dr. Bencs Kálmán polgármester is. 1918 januárjában már tudott volt, hogy a minisztérium kész megadni a létesítendő iskolának a nyilvánossági jogot, ha az alapítók megfelelő helyiséget, berendezést, szaktanerők alkalmazását biztosítják és a város vállalja a fenntartását. Ez utóbbit „*általános lelkesedéssel*”, egyhangúlag döntötte el a képviselő-testület, amely köszönetet is mondott a Kereskedők és Gazdák Körének fáradhatatlan és eredményes előkészítő munkájáért.

Örömmel adta hírül a Nyírvidék 1918. július 7-i számában, hogy gróf Zichy János kultuszminiszter aláírta az iskola engedélyezéséről szóló okiratot és az új tanintézetnek megadta a nyilvánossági jogot. Az augusztusi utolsó lapszám pedig már arról tájékoztatott, hogy az iskola létszáma betelt! Hosszú viszontagságok után megkezdhette munkálkodását a városnak ez az „*új és nagy jövőjű tanintézete*”.

A Városi Felső Kereskedelmi Iskola 1918. szeptember 5-én nyitotta ki kapuit a Csillag és az Eötvös utcák sarkán lévő városi épületben. (Itt a hatósági cselédközvetítőnek volt a lakása és cselédotthont tartott fenn a város. Ezeket áthelyezték, az épületet pedig iskolai célokra alakították át.) Innen 1921-ben átköltöztették a Malom és a Szabolcs utca kereszteződésében ma is álló épületbe, amely egészen 1949-ig volt az otthona. Ekkor a Báthori utca 30. sz. alatti épületbe költöztek, majd 1972-ben felépítették a mai, Városmajor utcai épületét.

A nagy reményekkel induló Felső Kereskedelmi Iskola első igazgatójává pályázat mellőzésével **Margócsy Emilt** hívták meg Debrecenből, aki az igazgatás mellett kereskedelmi számtant is tanított. Megválasztották a bejáró tanárokat Szalay Sándor, dr. Leffler Béla és dr. Zwick Vilmos főgimnáziumi tanárok személyében, míg rendes tanárnak Domán Sándort hívták meg Tordáról, aki magyar és német nyelv, valamint könyvvitel és levelezés tanítására szerzett képesítést. 1919-ben Bácskai Józseffel bővült a tanári kar, aki majd a gyorsírás népszerűsítésében vállalt jelentős szerepet és értek el diákjai kiváló eredményeket.

Az iskola vezetősége **1938-ban gróf Széchenyi István** nevének a felvétele mellett döntött, amelyet a legfelsőbb hatóságok is támogattak. A Felső Kereskedelmi méltán érdemelte ki a név elnyerését, hiszen *„kezdettől fogva arra törekedett, hogy Széchenyi korának lendületével, de a mai korszellem nagy követelményeihez híven, komoly tudományos alapozottsággal, közgazdaságilag fegyelmezett lelkű magyar ifjúságot neveljen a magyar gazdasági és kereskedelmi élet számára”*. A *„legnagyobb magyar”* nevének felvételét támogatta dr. Éber Antal is, aki Nyíregyháza országgyűlési képviselője volt 1931-től 1939-ig. Elismerését azzal is kifejezte, hogy az iskola számára megfestette a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonában lévő Széchenyi-portré másolatát, amelyet ma is féltve őriz az iskola.

<http://emlekjelek.hu/index.php/227-felso-kereskedelmi-1>

<http://emlekjelek.hu/index.php/228-felso-kereskedelmi-2>

A Királyi Katolikus Főgimnázium története

1920. október elején Bencs Kálmán polgármestert felkereste dr. Viszota Gyula min. tanácsos, a főgimnáziumok ügyosztályvezetője és dr. Ady Lajos tankerületi főigazgató. A vendégek a kultuszminiszter azon óhaját tolmácsolták a város első emberének, hogy pártfogolja egy állami, esetleg katolikus gimnázium felállítását. A polgármester ígéretet tett arra, hogy a szükséges építkezéshez a város önköltségi áron fogja a téglát biztosítani.

Az új főgimnázium ügye a városban „általános érdeklődést keltett”, de nem mindenki tetszését nyerte el. A következő év tavaszán a közgyűlés többsége nemmel szavazott a vallási és tanulmányi alap azon kérésére, hogy a város biztosítson építési telket és önköltségi áron téglát a felállítandó új katolikus gimnázium javára. E kedvezőtlen döntés ellenére a vallás-és közoktatásügyi miniszter mégis elrendelte az iskola megnyitását, amely az új épület elkészültéig a római katolikus egyház tulajdonában lévő épületek egyikében nyert elhelyezést. A beiratkozások viszont igazolták az új gimnázium alapítását, hiszen akár egy párhuzamos osztályra is lett volna igény, de a kultuszminiszter csak 65 tanuló felvételét engedélyezte. Az első tanévnyitót **1921. szeptember 4-én** tartották meg a római katolikus egyház elemi iskolai épületében. Énekes János kanonok, iskolaszéki elnök, aki szintén sokat tett az iskola létrejöttéért, megnyitó beszédében örömét fejezte ki, hogy az új gimnázium megnyitása ellenére az Evangélikus Főgimnázium létszáma sem csappant meg és a polgári iskolába is jutott bőségesen tanuló. A Dunántúlról érkező dr. Néveri Jánost bízták meg az igazgatói teendők ellátásával. Tanévnyitó beszédében kifejezte, hogy *„vissza kell vezetnünk a nemzetet a kereszthez, a jövőt, az ifjúságot, a nemzet palántáit, jó talajba, a valláserkölcs alapra helyezett nevelőiskola talajába kell ültetnünk”*. Moravszky Ferenc az Evangélikus Főgimnázium igazgatója *„testvéri együttérzéséről”* biztosította az új iskolát, amelyet Miklóssy István hajdúdorogi püspök is köszöntött.

A „kirkatos” diákok az 1921-es alapítás után még az 1925–26-os tanévet is a római katolikus elemi iskola tantermeiben kezdték meg. Közben Énekes János prépost-kanonok azon fáradozott, hogy a diákok minél előbb egy új iskolaépületben leljenek otthonra. Az építkezéshez a telket gróf Dessewffy Dénes és Béla, valamint gróf Dessewffy Emil és Dr. Hoffer Kunó ingyen biztosították az intézet részére. A Kótaji (ma Vasvári) út 16. sz. alatti épület tervét Pisszer János helybeli építész már 1924-ben elkészítette, azonban 1925 őszére ennek csak egy 4 tantermet magában foglaló része készült el. Ezt az épületrészt tekintette meg 1925. szeptember 20-án gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter, aki kifejezte, hogy a gimnázium *„a város*

örvendetesen szaporodó katolikus lakosságának életszükségletét alkotja". Ezen gondolatát újabb építési segély utalványozásával támogatta meg. Ezt az épületrészt 1925. november 5-én vették birtokukba a „*kirkatos*” diákok és tanárok. Az építkezés a következő években tovább folytatódott. Az 1926–27. iskolai évben már 11 helyiség állt az intézet rendelkezésére. Az 1937–38-ban levezényelt első toldaléképítkezéssel többek között kápolnával és tornateremmel bővült az iskola. Ekkor a már elhunyt Énekes János örökébe Török Dezső apátkanonok, nyíregyházi főesperes-plébános lépett, aki szintén támogatta a katolikus gimnázium ügyét. Az új épületrész átadási ünnepségén, 1938. június 12-én dr. Stolpa József vallás-és közoktatásügyi államtitkár is megjelent, aki az építkezés anyagi költségeinek jelentős részét biztosította.

A gimnázium fenntartója az 1948 júniusában történt államosításáig a Magyar Katolikus Tanulmányi Alap volt. Az államosított iskola felvette Vasvári Pál nevét és az intézmény falai között *„a tanári testület gátlásoktól mentesen, zavartalanul és nyugodtan folytathatta demokratikus nevelő és oktató munkáját”*. A Királyi Katolikus Gimnázium hagyományait ma a Szent Imre Katolikus Gimnázium őrzi, mint a „*kirkat*” szellemi örököse.

<http://emlekjelek.hu/index.php/148-kir-kat-fogimnazium-1>

<http://emlekjelek.hu/index.php/149-kir-kat-fogimnazium-2>